

УДК: [631.155.2:658.8]: 637.1

Т. В. Попова,  
к. е. н., Таврійський державний агротехнологічний університет  
Т. А. Краснодєд,  
ст. викладач, Таврійський державний агротехнологічний університет

## ОПТИМІЗАЦІЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ МОЛОКА

*Виявлено об'єктивну необхідність удосконалення процесів формування і подальшого розвитку вітчизняного ринку молока на загальнодержавному і регіональному рівнях. Досліджені основні елементи економічного механізму молочного ринку. Охарактеризовані головні проблеми даного ринку. Запропоновано узагальнену класифікацію заходів удосконалення функціонування елементів ринкового механізму в контексті даної проблеми.*

*The objective necessity of improvement of processes of forming processes and further development of the milk domestic market is exposed on national and regional levels. The basic elements of economic mechanism of the milk market are investigational. The main problems of this market are described. The generalized classification of measures on the improvement of market mechanism components functioning in the context of the considered problem is offered.*

*Ключові слова: економічний механізм, ринок молока, розвиток, попит, пропозиція, конкуренція, ціноутворення.*

*Key words: economic mechanism, market of milk, development, demand, suggestion, competition, pricing.*

### ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Ринок молока та молочних продуктів є однією з найважливіших складових аграрно-продовольчого ринку нашої держави. Без його вдалого функціонування і успішного розвитку економіка країни не буде стабільною, а продовольча безпека і рівень життя населення залишатимуться незадовільними. Ця проблема завжди була і буде актуальною, і зайве говорити про те, яким цінним біологічним продуктом є молоко, яку важливу роль в раціоні людини відіграють масло, кефір, творог, сметана та інші молочні продукти.

### ОГЛЯД ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У зв'язку з актуальністю проблематики і великою потребою вирішення питань розвитку молочного ринку як в загальнодержавному, так і в регіональному аспекті, увага вітчизняних вчених до даної проблеми зростає. Зокрема, Євчук Л.А., Мостенська Т.Л. і Савицька В.П. досліджували актуальні проблеми розвитку сучасного ринку молока і молокопродуктів в Україні. Бабич О.М., Давиденко О.Л., Доброзорова О.В., Пархоμεць М.К. і Ярош О.В. аналізували та прогнозували регіональні ринки молокопродуктів, а також визначали основні напрям-

ми і тенденції розвитку молочного підкомплексу. Але, незважаючи на глибокі та багатоаспектні дослідження, відсутня єдина загальна позиція щодо вирішення питань неефективності функціонування даного ринку. В процесі цих досліджень науковцями пропонувалось безліч заходів щодо оптимізації функціонування окремих елементів економічного механізму вітчизняного ринку молока, на основі яких, на нашу думку, можна сформувати загальну об'єктивну класифікацію цих заходів з метою більш повного уявлення про проблеми та подальші перспективи розвитку вказаного ринку з точки зору економічної теорії.

Мета дослідження полягає в аналізі процесів формування та розвитку вітчизняного ринку молока, а також обґрунтуванні перспектив оптимізації функціонування його економічного механізму за окремими елементами.

### ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Сучасний розвиток ринку молока в Україні характеризується багатьма особливостями. Зокрема, порівняно з іншими аграрно-розвинутими країнами, супроводжується негативними тенденціями, які охопили майже весь молокопродуктовий підкомплекс.

Несприятлива ситуація, що охопила молокопродуктивний підкомплекс всіх регіонів України, в тому числі й молочні ринки, характеризується: зменшенням обсягів виробництва молочної сировини і молокопродуктів; скороченням чисельності дійного поголів'я; занадто високим рівнем захворюваності корів; погіршенням матеріально-технічного забезпечення галузі скотарства; збільшенням частки дрібних і низькотоварних операторів молочно-го ринку; низькою платоспроможністю споживачів; зниженням рівня споживання молока і молокопродуктів; зруйнованою системою організованої торгівлі, яка сприяла формуванню стихійних ринків; недосконалим механізмом ціноутворення, за якого ціни на молоко занадто високі для споживачів і одночасно не відшкодовують витрати виробників; погіршенням якості молока, яка не відповідає ціні; низькою конкурентоспроможністю вітчизняних молокопродуктів.

Розв'язання даних питань потребує спрямування зусиль усіх суб'єктів ринку молока на відродження молочно-го підкомплексу на державному і регіональному рівні. Стратегія повинна будуватися на створенні економічного інтересу в розширеному відтворенні виробників сільськогосподарської і переробної мережі та передбачати повне задоволення потреб споживачів у якісному молоці. Її реалізація можлива за умов абсолютної підтримки молочної галузі державою.

Головною, на погляд авторів, проблемою ринку молока, яка повинна бути вирішена державою першочергово для забезпечення продовольчої доступності на даному ринку, є збільшення обсягів виробництва його продукції. Зважаючи на той факт, що виробництво молока щорічно зменшується, а сьогодні його обсяги майже в два рази менше в порівнянні з 1990 роком, продовольча забезпеченість населення в молоці поки що не може бути досягнута, а безліч проблем на ринку молокопродуктів, пов'язаних з недоліком сировини, теж не можуть бути вирішені без розширеного відтворення галузі молочно-го скотарства.

Про ймовірність вирішення проблеми продовольчої забезпеченості населення молоком свідчать положення "Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року". Мінагрополітики запланувало підвищити обсяги виробництва молока в аграрних формуваннях України у 2008, 2009, 2010, 2011—2015 роках на 5500, 5700, 6000 і 34860 тис. т відповідно шляхом здійснення доплат виробникам за продане ними на переробні підприєм-

ства молоко. В тому числі шляхом доплати за екологічно чисте молоко планується збільшити його обсяги на в цих же роках на 26, 28, 30, 187 тис. т відповідно. Також через доплати за наявне та прирощене поголів'я корів молочно-го напряму заплановано збільшити їх чисельність в цих же роках відповідно на 700, 750, 820, 5560 тис. голів. У зв'язку з цим виробництво молока в 2008, 2010 та 2015 роках повинно скласти 12,0, 12,6 і 20,0 тис. т. Як результат, в 2015 році споживання молокопродуктів на душу населення в країні прогнозується в розмірі 380 кг [1].

Слід зазначити, що при плануванні перспектив розвитку молочної галузі треба брати до уваги ситуацію на ринку яловичини, оскільки виробництво молока нерозривно пов'язане з виробництвом яловичини. Якщо сьогодні при виробництві молока спостерігаються позитивні тенденції, то виробництво яловичини ще залишається збитковим. Проте, реалізація заходів Програми передбачає збільшення обсягів виробництва та інших економічних показників по всіх галузях тваринництва, яке в результаті повинне перетворитися на прибуткове.

Майбутній розвиток молокопродуктового підкомплексу повинен плануватися з урахуванням потенційних переваг та ризиків вступу України до СОТ. За прогнозами аналітиків, в молочної галузі очікуються не найкращі часи для вітчизняних виробників. Головною небезпекою є можливість надмірної лібералізації доступу імпортного молока на вітчизняний ринок. На семінарі-наradі в Національній асоціації молочників України голова правління Бондаренко В. наголосив, що хоча експерти і вважають продукцію вітчизняного молокопродуктового підкомплексу за ціною більш конкурентоспроможною, ніж аналогічна імпортна, проблема конкурентоспроможності лежить все ж таки більше в площині якості та безпеки споживачів, ніж рівня споживчих цін. А оскільки головною причиною низки проблем є низька якість сировини, обумовлена занепадом великотоварних ферм, без чіткої державної стратегії розвитку галузі наші виробники в умовах СОТ не зможуть вижити [2, с. 8].

У формуванні економічного механізму ринку молокопродуктів беруть участь такі складові елементи, як попит і пропозиція молока, конкуренція, цінові, кредитні, податкові важелі. Всі елементи знаходяться в незадовільному стані, а криза на ринку обумовлюється відсутністю ефективного збалансованого механізму взаємодії зазначених складових та узгодження інтересів виробників з потребами споживачів і

суспільства в цілому.

Пропозиція молока формується обсягами його виробництва. На сучасному етапі вони досягли піку недовиконання аграрними підприємствами програм із забезпечення населення біологічно цінною і важливою молочною сировиною. Виробництво молока в країні знаходиться на дуже низькому рівні. Зовсім протилежна ситуація спостерігалася наприкінці 90-х років, коли виробництво його в розрахунку на душу населення наближалось до обсягів виробництва в розвинутих зарубіжних країнах. Однією з основних причин такої суттєвої зміни є диспропорції в джерелах виробництва молочної сировини. Сьогодні виробництво молока зосереджене в господарствах з різними формами власності, проте внаслідок реструктуризації економіки, роздержавлення і приватизації, розвитку приватного підприємництва і підсобного господарювання на сучасному етапі з усіх категорій господарств найважливішими виробниками стали господарства населення. Одним з основних конкурентів товаровиробників на ринку молочної продукції є селянин. Питома вага сільськогосподарських підприємств, що виробляють молочну сировину, зменшилась більше ніж в два рази по відношенню до початку 90-х років. Постійне зменшення обсягів виробництва молока в господарствах суспільного сектора призводить до того, що в молокопереробних підприємствах по мірі посилення вищевказаної тенденції зменшуються обсяги сировинних ресурсів. Разом з цим зменшуються обсяги кінцевої продукції промислових підприємств і пропозиція, яку вони формують. Отже, сьогодні суспільний сектор не в змозі в достатньому обсязі самотужки забезпечувати потреби молокопереробних підприємств у сировинних ресурсах. Руїнація колишньої колгоспно-радгоспної системи господарювання, яка не вписувалася у ринкові умови, і невдалі ринкові перетворення призвели до кризи в молочному скотарстві. І скотарство саме в суспільному секторі залишилося без господаря, почало стрімко скорочуватися та лишило переробників основного ресурсного забезпечення.

Сьогодні існує багато концепцій щодо покращення його стану, зокрема, підвищення контролю і відповідальності управлінських структур за розвиток молочного скотарства; припинення заставних операцій за видані кредити щодо великої рогатої худоби; раціональне використання і дальше нарощування поголів'я корів в усіх категоріях господарств; розширення спрямованого вирощування ремонтного молодняку худоби, доведення в основному ста-

ді сільськогосподарських підприємств до 25—30 первісток з розрахунку на 100 корів; збільшення надходження на товарні молочні ферми сільськогосподарських підприємств ремонтного молодняку від високопродуктивних корів із племінних господарств; недопущення вибуття корів із сільськогосподарських підприємств без актів вибраковування, затверджених районним управлінням сільського господарства; удосконалення системи годівлі [1; 3]. Щоб тваринництво було економічно ефективним, високопродуктивним, утримувати треба лише високопродуктивних тварин, які б мали такий генетичний потенціал, що забезпечив би прогресивний розвиток стада високоякісною племінною продукцією.

Наступним чинником зменшення пропозиції молокопродукції на ринку є нерозвиненість кооперації і організації роботи по закупівлі молока у населення. Дана обставина теж не дозволяє забезпечити переробні підприємства достатньою кількістю сировини. Це супроводжується тим, що більшість молока, яке виробляється в підсобних господарствах, споживається в межах сім'ї і не доходить до переробних підприємств. Отже, регіони з низьким рівнем доходу мають вищий рівень споживання молочної продукції, ніж регіони з високим рівнем доходу, оскільки годуються за рахунок потужностей власного натурального господарства, а не за рахунок їх купівельної спроможності.

Інша важлива проблема — це цінова ситуація на ринку молочної сировини. Протягом останнього періоду вона залишається складною. Існуючі закупівельні ціни на молоко, встановлені переробними підприємствами, не відшкодовують витрат сільськогосподарських товаровиробників, що зумовило втрату їх економічного інтересу до розвитку молочного скотарства. Проблема необхідного зростання обсягів виробництва молока не може бути розв'язана шляхом підвищення закупівельних цін для забезпечення виробникам можливості розширеного відтворення [4, с. 105]. Викликані цією обставиною збільшення собівартості молочної продукції і споживчої ціни знизить і без того низький попит, викликаний низькою купівельною спроможністю населення.

Державне регулювання через формування цін на молочну продукцію є важливим заходом в організації ринку молока. Давно назріло питання закупівельної ціни на молоко. Якби була єдина закупівельна ціна й селянин знав, скільки завод повинен йому заплатити за певну вагу й жирність, у нього не виникало б питань, а в за-

воду — спокуси знизити ціну. Існує необхідність розробки державних стандартів на вміст у молоці обмінної енергії й на основі цього корегувати ціни на молоко. Протириччя еквівалентного обміну між партнерами "сільгоспвиробник-переробник" не вирішується і молочне підприємництво зазнає значних збитків від "ножиць цін", а процес подальшого реформування галузі ускладнюється [1; 4, с. 106].

Таким чином, для покращення цінової ситуації на ринку молока і молочної продукції необхідно збалансувати механізм еквівалентного обміну, починаючи від встановлення оптимальних закупівельних цін на сировину залежно від якості та закінчуючи регулюванням оптово-роздрібних цін на готову продукцію.

Формування другої складової ринку молочної продукції — попиту — відбувається під впливом багатьох чинників. Їх можна звести в економічні, демографічні та маркетингові групи. Більшість економістів вважають, що серед групи цих факторів саме купівельна спроможність населення чинить значний вплив на попит молокопродуктів. За будь-яких обставин вона виступає дуже важливим чинником, що формує рівень споживання молочних продуктів в країні. Зниження споживання молочної продукції на душу населення полягає в його низькому платоспроможному попиті. В Україні саме споживання є головним обмежуючим чинником виробництва продуктів харчування. Вітчизняний виробник харчових продуктів страждає, насамперед внаслідок низької купівельної спроможності. В сучасних умовах її стан не дозволяє забезпечувати потреби населення в споживанні молокопродукції через ринок, шляхом купівлі, як це передбачає класична економіка, а навпаки — значна частина цих потреб задовольняється завдяки власним господарствам населення. Ця проблема не вирішується незважаючи на те, що з часом рівень доходів швидко зростає. Наприклад, в Запорізькій області, як і в країні, номінальні й реальні доходи систематично зростають; здавалося б, хоча ціна і зростає на молокопродукти, повинні зростати і обсяги споживання, а в дійсності рівень споживання молока і молочних продуктів один з найнижчих в Україні, хоча потреба в них велика, враховуючи індустріальний характер регіону.

Наступним важливим чинником, що впливає на рівень попиту молочної продукції, є її якість. За тих умов, що в Україні 3/4 первинної молочної сировини виробляється господарствами населення, на переробні заводи

молоко надходить переважно першого, другого гатунків та не відповідає нормам сучасних стандартів стосовно бактеріологічних показників, неповноцінне за вмістом жиру та білка. Аграрне відомство країни останнім часом посилило риторичку щодо підтримки приватного господаря як головного продуцента м'ясо-молочної продукції в Україні. Проте чи тішать ці акценти переробників? Питання риторичне, адже якість отриманої від населення сировини — найбільший головний біль наших молокозаводів. З метою удосконалення якості сировини, що надходить на переробні підприємства від господарств населення, відповідно до наказу Мінагрополітики України № 262 від 05.08.2003 року розроблено і впроваджено "Рекомендації щодо виробництва і реалізації молока від корів, які утримуються у господарствах населення відповідно до вимог ДСТУ 3262-97" [5, с. 139; 6].

Проблема якості продукції тісно пов'язана з проблемою конкурентоспроможності вітчизняного виробника. На думку західних експертів, майже всі українські молочні продукти мають нижчу якість порівняно з аналогічними продуктами закордонних виробників. Український внутрішній ринок здатний поглинути велику кількість молочної продукції, але і на зовнішній ринок виходити потрібно. Тому пропонувати на експорт потрібно молочну продукцію, попередньо довівши її якість до світових стандартів, яким українська молокопродукція не відповідає за великим вмістом у неї бактерій та соматичних клітин. Причиною є забрудненість сирого молока. Вітчизняні підприємства не в змозі збільшити експорт, оскільки продукція інших країн виявилася більш конкурентоспроможною та виштовхує українських виробників із зовнішнього ринку.

Проблеми насичення ринку доступною та якісною продукцією мають бути вирішені на державному рівні. З 1 липня 2002 року введено в дію новий Державний стандарт України (ДСТУ 3662-97) "Молоко коров'яче незбиране. Вимоги при закупівлі", відповідно до якого існують нові вимоги до якості молока. З метою розробки механізму оплати поставленої продукції та стимулювання підвищення її якісних параметрів в лютому 2002 року Департаментом ринків продукції тваринництва з Головною державною племінною інспекцією і Департаментом формування та функціонування аграрного ринку Міністерства аграрної політики України, Національною асоціацією акціонерних товариств з виробництва молочних консервів "Ук-

рконсервмолоко", Технологічним інститутом молока та м'яса УААН, Інститутом аграрної економіки УААН було розроблено Галузеві рекомендації щодо порядку оплати за молоко залежно від гатунку, вмісту жиру та білка відповідно до вимог ДСТУ 3662-97 [7].

У продовженні аналізу сучасного стану ринку молока і його складових треба відмітити, що сьогодні на ринку відбувається конкуренція між молокопереробними заводами за виробників молока встановленням взаємовигідної ціни й інших умов для товаровиробників молока, та за споживачів молока і молочних продуктів диференціацією випуску молочних продуктів для різних цінних сегментів споживачів [8, с. 111]. Зокрема, посилюється тенденція до монополізму молокопереробних підприємств. Монопольним вважається таке становище фірми, яке дозволяє їй самостійно разом з іншими підприємцями обмежувати конкуренцію на ринку певного товару. Згідно з цим окремі молокопереробні підприємства на регіональному ринку молока та молокопродуктів виступають у ролі монополістів. Їх домінуюче становище полягає, насамперед, у монополії щодо сільськогосподарських товаровиробників молока як молочної сировини. Так, в роботах Ільчука М. М. говориться про те, що на ринку молока нині відбуваються суттєві зміни щодо його сегментації: великі молочні заводи-монополісти поступово витісняють дрібних з міських ринків молока. Вони реалізують за високими цінами молочну і кисломолочну продукцію, мають високі рівні як завантаженості, так і рентабельності. На молокозаводах з високою диверсифікацією виробництва рівень рентабельності молока і кисломолочної продукції вищий порівняно з виробництвом масла та сирів. Великі підприємства-монополісти не знижували закупівельних цін на молоко (або несуттєво) і тому на фоні їх значного зниження для постачальників молока дрібним заводам прискорилась сегментація в розподілі між заводами сировинних зон і суб'єктами підприємницької діяльності. В результаті великі молочні заводи практично перетягнули великі сільськогосподарські підприємства. Відповідно вони одержують якіснішу молочну продукцію та економію транспортних коштів. А невеликим заводам залишилася звужена сировинна зона приватного сектора, внаслідок чого виникли низька завантаженість, якість, неможливість виробляти більш рентабельні види продукції та високі транспортні витрати.

Основні причини молочної кризи мають

широкоаспектний характер. Головні з них обумовлені втратою інтересу виробників до виробництва продукції скотарства, розривом раніше існуючих зв'язків між молочним скотарством і молочною промисловістю, поштовхом до якого стало усунення держави від регулювання цінних, галузевих та інших пропорцій; диспаритом цін між сільськогосподарською продукцією і засобами виробництва для неї; нееквівалентним обміном між сільськогосподарськими і переробними підприємствами; витратним механізмом господарювання, що зумовлює виробництво продукції з високою собівартістю; відставанням кормової бази від потреб тваринництва та іншими факторами.

Таким чином, розглянувши головні проблеми молокопродуктового ринку, можна відмітити, що одним з основних завдань аграрно-продовольчої політики в реформуванні молокопродуктового підкомплексу є розробка заходів, спрямованих на поліпшення функціонування ринку молока та молочних продуктів у країні, які забезпечували б реалізацію інтересів всіх його учасників.

Поліпшення функціонування ринку молока повинно бути направлене, перш за все, на систему його збуту, починаючи від оптових поставок сировини від товаровиробників на переробні підприємства до роздрібного продажу готової продукції споживачу, а також на удосконалення економічних відносин і поглиблення міжгалузевих стосунків на основі агропромислової інтеграції. Проте зазначені підходи розкривають, головним чином, форму вдосконалення ринку молока, не надаючи при цьому належного економічного змісту. Отже, є потреба розробити організаційну структуру, яка сприяла б конструктивному розвитку ринку молока в регіонах та адекватно відображала інтереси всіх учасників ланцюга: виробництво — обмін — розподіл — споживання, в контексті прямих і обернених господарських зв'язків. Слід також відмітити, що поліпшення функціонування і подальший розвиток ринку молокопродуктів неможливі без оптимізації виробничої структури фермерських господарств молочарського типу (Глібов Р. В., Пархоμεць М. К.).

Ефективного розвитку ринку молочних продуктів можна досягти шляхом активізації маркетингових заходів. Маркетингова орієнтація дає можливість виробникам продукції охопити нові сегменти ринку, маніпулюючи цінами, асортиментом, якістю. Підприємства повинні бути зорієнтовані не на виробництво, а на споживача, який є вихідним пунктом у прий-

нятті рішень сучасного підприємства. При цьому слід враховувати, що ринок не стоїть на місці, потреби споживачів змінюються. Крім традиційних продуктів — масла, сметани, сиру, питного молока, — ринок потребує різноманітня нових — сири сичужні, дитячі сирки, йогурти, морозиво різних видів та наповнювачів, а у подальшому він буде рухатися в напрямі біологічних добавок до продукції, використання нових наповнювачів [9, с. 271].

Систему заходів поліпшення функціонування ринку молокопродукції необхідно здійснювати через призму економічно обґрунтованих методів його державного регулювання. До таких можна віднести систему заходів, спрямованих на захист внутрішніх виробників та споживачів, а саме: впровадження еквівалентних цін на молоко та молочні продукти, мінімально гарантованих цін на сировину та гарантованих оптових і порогових цін на молочні продукти, обмежувальних цін на засоби виробництва, які використовуються в скотарстві, пільгового кредитування та субсидування аграріїв, застосування адресної допомоги шляхом впровадження програми продовольчих купонів. Здійснення державного регулювання молочного ринку в країні згідно із зазначеними напрямками сприятиме підвищенню ефективності виробництва молока і молочних продуктів, захисту внутрішнього ринку від іноземної конкуренції та поліпшенню рівня забезпеченості населення високоякісним вітчизняним молоком [1].

Важливим моментом в регулюванні молокопродуктового ринку є реалізація Закону України "Про молоко і молочні продукти", схваленого Верховною Радою України в червні 2004 року. Ним передбачена державна підтримка виробників сировини і молочних продуктів, яка здійснюється з урахуванням пріоритетності розвитку галузі, зокрема шляхом фінансування з Державного бюджету. Це стосується і програми розвитку селекційно-племінної роботи, дотаційних цін на молоко, стимулювання підвищення його якості згідно вимог стандартизації [10].

Ефективний розвиток ринку молока на перспективу можливий за умов злагодженої роботи підприємств всіх форм власності, зв'язаних з виробництвом, переробкою, реалізацією молока, а також забезпечення необхідної координації ринку і молочного підкомплексу з боку держави.

Нині в Україні існує потреба використання світового досвіду країн з розвинутим молочним господарством як пошук нових рішень на ос-

нові принципів та закономірностей розвитку світового господарства. До таких країн можна віднести США, Канаду, Англію, Данію та інші країни ЄС.

Підводячи підсумок, слід зазначити, що функціонування і розвиток ринку найціннішого виду харчової продукції — молока — відбувається в складних умовах, які не передбачають гармонізацію виробничих можливостей, потреб споживачів та державного регулювання. Тому процес формування вітчизняного ринку молока та молочної продукції в рамках аграрного ринку потрібно здійснювати з урахуванням низки особливостей, притаманних кожній групі учасників саме цього ринку, і специфіки даного виду продукції з метою найефективнішого його функціонування.

У зв'язку з цим виникає можливість сформувати удосконалену класифікацію заходів оптимізації функціонування економічного механізму ринку молока, побудованих на задоволенні економічних інтересів всіх його суб'єктів на ранньому етапі ринкових відносин в контексті вступу країни до СОТ:

1. За методами удосконалення елементів ринкового механізму.

1.1 Формування пропозиції та стимулювання попиту (доведення споживання молокопродуктів до науково обґрунтованих норм шляхом регулювання купівельної спроможності населення; урівноваження темпів зростання доходів населення з темпами зростання цін на молочну продукцію; встановлення цін на молочну продукцію відповідно до їх якості; збільшення обсягів виробництва сировини і створення можливостей розширеного відтворення молокозаводів шляхом забезпечення економічної зацікавленості у веденні молочного скотарства у селянина і шляхом відродження молочного скотарства в країні; залучення інвестицій в молокопродуктову галузь).

1.2 Удосконалення механізму ціноутворення (налагодження еквівалентного обміну між виробниками молочної сировини і молокопереробними заводами шляхом встановлення взаємовигідної закупівельної ціни на молоко; дотримання паритетності цін на молочну продукцію та засоби виробництва).

1.3 Підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників (завоювання споживача шляхом маніпуляції якістю, ціною і асортиментом готової продукції; збільшення закупівельної ціни, яка забезпечувала б розширене відтворення селянина і прибутковість переробному бізнесу; застосування прогресивних технологій виробництва молока, розведення висо-

копродуктивних молочних порід корів, удосконалення кормової бази для розширеного відтворення галузі; послаблення монополізму великих молокопереробних підприємств, який проявляється у монополсонії щодо виробників молочної сировини; доведення якості до державних та європейських стандартів, що забезпечить вихід національного виробника на міжнародний ринок).

2. За елементами державного регулювання.

2.1 Підвищення контролю та відповідальності управлінських структур за стан молочно-скотарства в країні та дотримання нормативно-правових документів щодо ведення молочно-підприємництва.

2.2 Розробка додаткових актів, положень і рекомендацій щодо урегулювання молочно-промислового виробництва з орієнтацією на вимоги СОТ.

2.3 Впровадження оптимальних гарантованих цін на сировину, готову продукцію і засоби виробництва.

3. За адміністративно-територіальним рівнем господарювання.

3.1 Інвестування в молокопродуктовий комплекс і підтримка сільгоспвиробника на загальнодержавному рівні шляхом облаштування виробничої інфраструктури підприємств молочно-напряму.

3.2 Розробка регіональних програм розвитку молочно-підприємництва з урахуванням спеціалізації, природно-кліматичних умов та специфіки господарювання кожного регіону.

4. За реалізацією форм суспільного поділу праці.

4.1 Поглиблення міжгалузевих зв'язків на основі агропромислової інтеграції.

4.2 Створення кооперативів виробників молоко-сировини і переробних підприємств.

4.3 Поглиблення молочної спеціалізації та концентрації поголів'я в сільськогосподарських підприємствах.

5. За елементами відродження системи організованої торгівлі сировиною та готовою продукцією.

5.1 Ліквідація стихійних ринків.

5.2 Удосконалення структури каналів реалізації продукції.

5.3 Налагодження економічних зв'язків між операторами ринку.

### ВИСНОВКИ

Сучасний стан ринку молока та молочної продукції потребує негайного формування ефективного механізму його функціонування, що обумовлено розвитком вищедосліджених нега-

тивних тенденцій. Наведена схема відображає сучасні потреби ринку молочної продукції у стабілізації основних сфер його діяльності на початковому етапі ринкових відносин та дозволяє створити об'єктивну картину взаємодії підприємств молокопродуктового підкомплексу, споживачів і державних установ, що виступають операторами цього складного органічного механізму з метою планування перспективного розвитку.

### Література:

1. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року" від 19 вересня 2007 р. N 1158, м. Київ // Економіка АПК. — 2007. — № 11. — С. 3—57.

2. Петрушенко М. Жати можна лише посяне/ М. Петрушенко // Урядовий кур'єр. — 2008. — № 53. — С. 8.

3. Ярош О.В. Розвиток виробництва молока в Чернігівській області/ О.В. Ярош // Економіка АПК. — 2007. — № 8. — С. 48—52.

4. Глібов Р.В. Формування збалансованого цінового механізму в молокопродуктовому підкомплексі/ Р.В. Глібов // Економіка АПК. — 2006. — № 7. — С. 105—108.

5. Радько В.І. Управління якістю молока в підвищенні економічної ефективності молокопродуктового підкомплексу / В.І. Радько // Економіка АПК. — 2006. — № 8. — С. 138—141.

6. Рекомендації щодо виробництва і реалізації молока від корів, які утримуються у господарствах населення відповідно до вимог ДСТУ 3262-97, лютий 2002 р.: інф. галузевий довідник/ Під ред. Рудавської А.Б. — К.: Консультант, 2003. — 326 с.

7. Галузеві рекомендації щодо порядку оплати за молоко залежно від гатунку, вмісту жиру та білка відповідно до вимог ДСТУ 3662-97 "Молоко коров'яче незбиране. Вимоги при закупівлі". ГРУ 46.018-2002: Інф.-галузевий довідник/ Під ред. Рудавської А. Б. — К.: Консультант, 2003. — 326 с.

8. Кудлай В. Г. Розвиток конкуренції на ринку молочної продукції в Україні/ В.Г. Кудлай // Економіка АПК. — 2006. — № 6. — С. 110—115.

9. Васильчак С. В. Трансформування існуючої системи реалізації молокопродуктів відповідно до ринкових умов у Львівському регіоні/ С.В. Васильчак, У.Я. Петриняк // Вісник СНАУ. — 2006. — № 8. — С. 268—272.

10. Закон України "Про молоко і молочні продукти" від 24 червня 2004 року № 1870-IV // ВВР. — 2004. — № 47. — ст. 513.

Стаття надійшла до редакції 28.10.2009 р.